

Poëzieviering

Voorganger: Ds. Erik van Halsema

Inleiding

Net als vorig jaar bieden we midden in de zomer een poëzieviering aan. Passend bij de serie ‘Ervaringen van Pasen’ klinken in plaats van schriftlezingen en overweging vier poëtische teksten. Die worden steeds gevolgd door een heel korte meditatie en aansluitend muziek of een lied. De teksten zijn afkomstig van Ida Gerhardt, Saar Hoogendijk, Huub Oosterhuis (een vrije bewerking van Psalm 77) en Hans Andreus. Het gebed om ontferming stamt van Dorothee Sölle. Deze dienst is voorbereid door voorganger en lector samen. Voor de vierde en laatste maal klinkt deze zomer ook een verhaal uit het Grote Dierenbos (zie bijlage).

Gedicht: 'Op zekere dag' (Saar Hoogendijk)

Meditatie

Het is alsof we aan het begin van onze serie van vier poëtische teksten weer terug zijn bij het kyrië. Het gaat over tuimelen in verdriet. De grond van je bestaan verliezen.

Deze woorden zijn afkomstig van een predikante die het spreekwoordelijke ‘dal van diepe duisternis’ zelf heeft meegemaakt.

Maar net als in sommige psalmen klinkt dan het woordje ‘toch’. Er bestaan talen waarin dat woord niet bestaat, zo heb ik mij laten vertellen. Hoe doen ze dat daar dan, zo vraag ik mij af, om de overgang van het ene naar het andere te verwoorden? Om taal te geven aan wat ook in dit gedicht gebeurt, dat er een overgang kan zijn van kyrië naar gloria:

wil toch van hemel weten

fluistering van liefde, troost, wie weet begin

Toen moest ik denken aan wat ik deze week las bij Alain Verheij. Hij heeft het over drie soorten tijdsbeleving, stammend uit een oude christelijke traditie.

De eerste soort van tijd is de *tragische tijd*. Dat is wanneer je je maar al te goed bewust bent van het feit dat de wereld en het leven niet perfect zijn. Er is de dagelijkse realiteit van pijn, mislukking, gemis of rouw waarmee je hebt te worstelen.

De tweede soort van tijd is de *apocalyptische tijd*. Dat is wanneer je opeens aan de rand van een afgrond staat, bijvoorbeeld bij een fatale diagnose bij de dokter. Je wereld vergaat. Het is vechten of vluchten.

Tot slot hebben we dan de derde vorm van tijd, de *pastorale tijd*. Dat is de tijd van zaaien en oogsten. Elke dag naar school of werk, de hond uitlaten, je auto wassen.

Dit gewone, alledaagse leven, beslaat het overgrote deel van de tijd van de overgrote meerderheid van de mensen.

Drie soorten tijd: de tragische tijd, de apocalyptische tijd en de pastorale tijd. In het gedicht dat we hoorden begint het met een verwoording van *apocalyptische tijd*. Aan het eind is er een 'fluistering van liefde en troost'. Vermoedelijk bevindt de ik-persoon zich nog steeds in een tragische tijd. Maar daarin gloort licht, Gods licht. Een toepasselijk lied hierbij is een bewerking van psalm 4 waarvan we nu twee coupletten zingen.

Zingen: Verhoor mij als ik roep tot U, Lied 4a: 1 en 5

Gedicht: Psalm 77 uit '150 psalmen vrij' (H. Oosterhuis)

Meditatie

Een poëzieviering zonder psalmen, dat kan natuurlijk niet. Het midden van de Bijbel wordt gevormd door poëzie: het boek van de psalmen. Maar wist u wel dat bijvoorbeeld bijna heel het profetenboek van Jesaja ook uit poëzie bestaat?

Huub Oosterhuis heeft in zijn bewerking van Psalm 77 prachtig de worsteling gevat van een mens die God verloren lijkt te hebben, maar toch blijft zoeken. Met heimwee wordt gedacht aan dagen van toen. En met dat de psalmist daaraan denkt komt het weer naar boven: de stem van God is een stem die een mens stuurt ten goede. En diep in zijn hart hoort hij nog die stem. Een beeld om deze week nog eens over na te denken: dat de stem van God een stem is die jou als mens *ten goede stuurt*...

Ja, en dan komt dat prachtige beeld, over de weg die door de zee getrokken wordt.

Een toespeling natuurlijk op het slavenvolk dat dwars door het water richting bevrijding trok. Maar dat wat eens geschied is, waarom zou dat niet opnieuw kunnen gebeuren?

In ons eigen leven, in jouw eigen leven? Dat ook daar een weg gebaand wordt waar geen weg is? Op iets andere manier gaat ook psalm 130 over die ervaring van bevrijding, van Pasen, van doortocht door het water. Die psalm zingen we nu, op meer hedendaagse manier.

Zingen: Uit de diepten, Lied 130c

Gedicht: Pasen (Ida Gerhardt)

Meditatie

Dit gedicht van Ida Gerhardt speelt zich af bij Zalk. Dat ligt vlakbij Zwolle, bij de rivier de IJssel. Toevallig ken ik Zalk goed. Een vriend van mij heeft daar een huisje.

Menig weekend heb ik er ooit doorgebracht, met overdag muziek en zang en 's avonds gesprekken bij het vuur. Een goede tijd. Zalk staat voor mij gelijk aan dierbare herinneringen. Aan wat Alain Verheij de 'pastorale tijd' noemde, weet u nog?

De dichteres Ida Gerhardt woonde twaalf jaar lang in Kampen en fietste toen regelmatig over de Zalkerdijk, langs de IJssel. En daar is het haar ooit overkomen. Midden in een voor haar ‘apocalyptische tijd’, een tijd van diep verdriet en bittere tranen fietste ze daar, zeer vroeg op een paasmorgen. Die nacht heeft het geregend. Er staat een jongetje. Zijn vader of moeder heeft een tijd daarvoor de naam van het kind gezaaid langs de dijk. En in de paasnacht, de nacht waarin gelovigen gedoopt worden of hun doop gedenken, is het wonder geschied: nu is de naam van het kind zichtbaar geworden! Even vergeet Ida haar verdriet en de bittere tranen.

Toen ze van huis was gefietst wees de kalender aan dat het Paasmorgen was. Dat was een feit. Maar nu geldt dankzij de stralende blik van het jongetje: ook voor haar is het Pasen geworden. Zo heeft de ‘apocalyptische tijd’ zich verschoven naar de ‘tragische tijd’ – ja misschien is het voor haar wel even een ‘pastorale tijd’ geworden – waarin de dingen kloppen. Ze weet zich gezegend.

Muziek

Gedicht: Of hoe dat heet (Hans Andreus)

Meditatie

Twee jaar voordat hij – veel te vroeg – zou sterven, publiceerde Hans Andreus een dichtbundel met onder meer het gedicht dat zojuist klonk.

‘Gelukkig dat het licht bestaat’ – zo begint het gedicht. Er staan in die bundel nog meer gedichten over het licht. En ze kunnen op twee manieren gelezen worden. Op een seculiere manier en op een religieuze manier. Beide manieren zijn mogelijk.

Door de liturgische setting van deze dienst geven we bijna vanzelfsprekend een religieuze lading aan de woorden van Hans Andreus. Dat kan en mag want in zekere zin is elke tekst vogelvrij zodra hij gepubliceerd is. Maar als we dat doen dan doen we dat in de wetenschap dat een niet-religieuze interpretatie ook zijn recht heeft.

In beide gevallen geldt: het woord ‘licht’ roept op dat we niet alleen maar scheppers zijn maar ook ontvangers. Niet alleen mensen die zelf zin scheppen maar ook mensen die zin ontvangen. Die ervaring geldt voor alle mensen, religieus of niet.

Andreus verwoordt dit over het licht: *dat het met me doet en praat*. Zo buitelen de beelden over elkaar heen. Het licht krijgt een stem. Zintuigen vullen elkaar aan.

Hetzelfde gebeurt in de Bijbel. God wordt benoemd als bron. Of licht. Of stem.

Die beelden vullen elkaar aan. En ze wijzen allemaal ons daarop dat we niet alles zelf in de hand hebben maar ons ook het nodige geschonken wordt. Daarbij hebben we – tot slot – een lied gevonden dat een coproductie was van de familie Oosterhuis: Huub Oosterhuis tekende voor de tekst en zijn zoon Tjeerd schreef de muziek.

Zingen: Met niets van niets, Lied 602

Bijlage

Verhaal uit het Grote Dierenbos

Het was zo'n dag in het Grote Dierenbos dat alles leek te wachten op iets dat komen zou. Wat, dat wist niemand. Maar ze hadden er allemaal een voorgevoel van. Misschien had het ook met het weer te maken. Het was erg warm geweest. En de beek was bijna drooggefallen, zo weinig regen was er gevallen.

Eekhoorn zat voor zijn huis. Toen kwam mol langs.
“Heb jij het ook horen fluisteren?”, vroeg hij aan eekhoorn.
“Fluisteren?”, vroeg eekhoorn.
“Ja, midden in de nacht was het of er iets fluisterde. Als een soort rimpeling van geluid zoals je rimpelingen in het water kunt hebben als het windstil is en er toch opeens een briesje is. Een briesje als de aankondiging van iets nieuws.”
“Nee”, zei eekhoorn, “zoiets heb ik nog nooit gehoord”. En mol liep door.

Die nacht kon eekhoorn de slaap niet vatten. Wat bedoelde mol toch? Had mol soms veel betere oren dan hijzelf? Hoorde die dingen die hij niet horen kon?
Hij woelde in zijn bed, sliep weer in en werd toen wakker. Het was doodstil in het bos. En toen hoorde eekhoorn het ook. Nou ja hoorde, misschien was het wel meer een gevoel. Alsof er een rimpeling door het bos ging als verwachting van iets nieuws dat komen zou. Iets van schoonheid. Iets dat verlokkelijk was.

Hij stond op, deed de deur open en stond midden in de pikdonkere nacht op zijn veranda. Hij keek omhoog en zag de vertrouwde sterrenhemel.

En toen hoorde hij het. Dat wat niet of nauwelijks gehoord kon worden dat was er opeens, tot klinken gebracht door de merel. Het was amper hoorbaar want merel woonde aan de rand van het bos. Nog nooit eerder had hij merel midden in de nacht horen zingen. Dat deed hij anders nooit. Maar nu wel. Als de aankondiging van iets nieuws.

En als merel even stopte met zingen dan was het of eekhoorn in zijn eigen hoofd doorging met de melodie van merel. En dat was raar want als eekhoorn iets niet kon dan was het melodie houden. Maar nu wel. In zijn eigen hoofd dan wel.

“Morgen ga ik op mijn eigen manier iets doen dat lijkt op zingen”, beloofde eekhoorn zichzelf. “Iets waardoor ik mee kan doen met alle zangers – ook al kan ik zelf niet zingen.”

Improvisatie op 'Blackbird'

Alle teksten in dit document – inclusief het Verhaal uit het Grote Dierenbos – zijn van de hand van ds. Erik van Halsema die deze viering voorbereidde in coöperatie met allereerst de lector, Hannie Verkerk, en vervolgens ook met de kerkmusicus, les Nijman

